

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕХАНИЗМА СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКИХ ТЕРРИТОРИЙ

Жерибор Л.Л.

Житомирский национальный агроэкологический университет

Целью статьи является исследование основных принципов формирования механизма социально-экономического развития сельских территорий. В статье рассматривается необходимость разработки и реализации Комплексной программы социально-экономического развития сельской территориальной общины на основе научно обоснованного подхода, предполагающего системное решение социально-экономических проблем, внедрения современных методов и инструментов управления развитием села, способствовать необратимости процесса положительных перемен. Особого внимания заслуживают предлагаемые фундаментальные принципы механизма социально-экономического развития сельских территорий. Основной акцент в проведенном исследовании сделан на внедрении паспорта населенных пунктов, составляющими которого являются: площадь населенного пункта, расстояние от главных транспортных путей, центров района и области, численность и поло-возрастная структура населения, распределение рабочей силы по отраслям экономики, процент работающих, описание образовательных и культурных учреждений, производственных предприятий и т.д.

Ключевые слова: аграрный сектор, национальная экономика, сельские территории, Комплексная программа, уровень занятости, самодостаточность, самоуправление, социальное партнерство, паспорт.

Постановка проблемы. Коренные изменения, происходящие в аграрном секторе экономики Украины, неоднозначно воспринимаются украинским обществом. С одной стороны, либерализация экономических отношений, плюрализм в определении форм производственной и рыночной деятельности, становление института частной собственности на землю, другие средства производства и т.п. являются положительными и перспективными сдвигами, способствующими реализации огромного аграрного потенциала нашей страны, превращению ее в одного из лидеров мирового рынка продовольствия. Но, с другой стороны, очевидны негативные последствия, вызванные упадком высокотоварного производства, нарушением системы хозяйственных связей, разрушением материально-технической базы, обострением экологических проблем, смещением акцентов в социальной политике на селе.

Проблема использования аналитико-синтезирующих подходов к изучению сельских территорий является относительно новой, хотя отдельные ее стороны уже достаточно освещались исследователями. В частности, социологи главный акцент делают на изучении социальных проблем украинского села (работы В.И. Тарасенко [6], А.С. Гончарука, других ученых). Современные проблемы управления, обоснование путей рационального использования и охраны земельных ресурсов, особенно в условиях реформирования земельных отношений, исследовали экономисты-землеустроители, в частности, Д.И. Бабминдра, Д.С. Добряк, Л.Я. Новаковский, М.Г. Степень, А.Я. Сохнич, А.М. Третьяк и другие. Экономисты-аграрии П.И. Гайдук, Г.Д. Гуцуляк, П.Т. Саблук [5], Н.Н. Федоров, В.В. Юрчишин [5] разработали теоретико-методологические основы изучения трансформационных процессов, которые происходили в агропромышленном комплексе Украины за последние два десятилетия. Экономисты-географы В.А. Джаман, А.И. Доценко, Ф.Д. Залоговый, В.П. Нагорная, Я.Б. Олейник, А.Г. Топчиев [8], А.У. Хомра, А.И. Шаблий и другие в своих трудах отразили потенциал развития агропромышленного комплекса и проблемы, связанные с трансформацией земельных отношений, экономической, экологической, демографической и социальной депрессивностью отдельных регионов.

В то же время появилось много новых проблем сельских территорий, которые сегодня недостаточно изучены. К ним можно отнести проблемы методологического и организационного характера, связанные, прежде всего, с отсутствием достоверной информации о различных аспектах функционирования сельской местности и сельского хозяйства в условиях агрессивной рыночной среды, а также спектром социальных проблем, присущих современному этапу развития украинского села.

Объектом исследования является комплекс основных аспектов функционирования и перспектив развития сельских территориальных общин.

Результаты исследования. В современных условиях особенно острой проблемой государственного масштаба является экономическая защита и социальная поддержка сельского населения страны, которое, в условиях системных преобразований, оказалось наименее защищенным и уязвимым слоем украинского общества. Государство пытается исправить положение, направляет для этого соответствующие средства, формирует соответствующую институциональную среду, разрабатывает и воплощает в жизнь целенаправленную аграрную политику. Однако решение проблем во многом зависит и от самих крестьян, от их самоорганизации, развития местного самоуправления, локальных инициатив и высокой социальной активности сельских общин.

В этом контексте сельские территориальные общины следует рассматривать как первичное звено управления жизнедеятельностью сельского социума, главный центр демократического контроля за экономическим и социальным развитием сельских территорий, самый ответственный защитник прав и свобод сельского населения. В условиях становления демократического общества и рыночной экономики роль сельских территориальных общин будет неуклонно расти. Общество должно воспитывать своих лидеров, выдвигать инициативы по реализации собственных интересов, заботиться о рациональном использовании имеющихся ресурсов, обеспечивать честное и справедливое распределение общественных благ. Наиболее действенным методом решения этих задач является разработка Комплексных программ социально-экономического развития сельских территориальных общин на основе научно обоснованного подхода, предполага-

ючого системне рішення соціально-економічних проблем, впровадження сучасних методів і інструментів управління розвитком села, що в подальшому буде сприяти необоротності процесу позитивних перетворень.

Цілью таких програм є розробка і реалізація системи заходів економічного, соціального і екологічного характеру, здатних забезпечити якісні позитивні зміни в життєдіяльності членів сільської територіальної громади, а саме: покращити їх матеріальне благополуччя, зміцнити соціальну захищеність, забезпечити справедливий доступ до загальної благодаті, захистити від впливу небезпечних екологічних факторів.

Реалізація подібних програм передбачає розробку пріоритетних і віддалених (стратегічних) завдань і їх виконання в певній послідовності. Отримання високоякісної і достовірної інформації про результати комплексного аналізу сільських територій, рівня господарювання, економічних, демографічних і екологічних проблем стане головним запорукою успішного рішення завдань оптимального планування територіальної організації сільської громади. Крім того, виконання пріоритетних завдань буде сприяти удосконаленню соціально-економічних відносин на селі, оптимізації функціонування аграрної сфери господарського комплексу, використанню переваг сучасного етапу соціально-економічного розвитку, формуванню організаційно-економічних механізмів управління розвитком сільських територій.

Комплексна програма соціально-економічного розвитку сільських територій повинна бути спрямована на рішення наступних основних взаємопов'язаних завдань:

1. *Економічні передумови розвитку сільських територій.* Передбачає рішення проблем підвищення рівня зайнятості і самозайнятості на селі, удосконалення регуляторної політики розвитку малого бізнесу, розвитку не-сільськогосподарських видів діяльності сільських територій; удосконалення системи організації сільськогосподарського виробництва, заготовок і реалізації продукції, виробленої особистими господарствами і фермерськими господарствами і т.п. Реалізація цих заходів буде сприяти забезпеченню комплексного багатифункціонального розвитку села, покращенню умов проживання населення, зростанню його зайнятості, доступу виробленої продукції до цивілізованого аграрного ринку.

2. *Формування бази самодостаточності сільських громад.* Передбачає необхідність рішення завдань зміцнення фінансової спроможності сільських і поселкових рад, самооб'єднання жителів громад для формування власного економічного механізму рішення соціальних проблем. Цей блок об'єднує в собі наступні основні компоненти: визначення чітких якісних і кількісних параметрів самодостаточності сільських громад, розробка моделей ефективного розміщення, спеціалізації і науково обґрунтованих розмірів сільськогосподарських підприємств, розробка механізму формування ефективного ресурсної бази сільських територій, вивчення перспектив використання їх соціально-економічного потенціалу, удосконалення міжбюджетних відносин, оптимізація системи місцевих податків і зборів. Впровадження

цих заходів забезпечить підвищення фінансової самодостаточності сільських громад, рішення проблем їх стійкого розвитку, запобігання падінню сільських населених пунктів.

3. *Удосконалення системи місцевого самоврядування сільських територій.* Рішення цього блоку заходів передбачає необхідність підвищення професійної кваліфікації персоналу сільських і поселкових рад і мотивації їх праці, формування нового покоління висококваліфікованих кадрів для нижчого ланки управління, а також створення відповідних передумов для проведення реформування адміністративно-територіального устрою. Результативний ефект від практичного впровадження заходів цього блоку полягає в удосконаленні організації роботи місцевого самоврядування на основі оптимізації виробничо-ресурсного, організаційно-управлінського потенціалу сільських територіальних громад і визначенні достовірних параметрів їх оптимізації, що буде сприяти створенню науково обґрунтованої системи управління сільськими територіями і чіткому розмежуванню повноважень між центральними і місцевими органами влади.

4. *Розвиток соціальної інфраструктури.* Ціль цього блоку – створити матеріальну базу соціальної інфраструктури сільських територій, забезпечити ефективне управління об'єктами соціальної інфраструктури в сільській громаді, розробити механізми реалізації молодіжної політики на селі, покращити обслуговування сільського населення закладами культури, відпочинку і спорту і підвищення рівня доступу населення до соціально-культурних послуг, створення сприятливих умов для індивідуального будівництва на селі, удосконалення державної підтримки сільської соціальної інфраструктури.

В результаті рішення поставлених завдань очікується зростання обсягів соціально-культурної і побутової сфери, покращення стандартів умов проживання в сільській громаді і рівня доступу населення до соціальних послуг, забезпечення функціонування розвинутої мережі комунального господарства і інженерних комунікацій.

5. *Розвиток соціального партнерства і системи соціально-трудових відносин на селі.* Необхідність розвитку зазначених компонентів обумовлена потребою становлення розвинутої системи соціального партнерства і соціально-трудових відносин, основними суб'єктами якої є наймані працівники, самозайняті, роботодавці, організації роботодавців, профсоюзи, асоціації представників працівників, держава. Цей блок включає в себе наступні етапи: забезпечення представителів членів сільських територіальних громад в бізнес-структурах, пошук шляхів запобігання і рішення соціально-трудових конфліктів в сільській громаді, удосконалення соціально-трудових відносин знову створених аграрних формаціях, удосконалення міжсекторального співробітництва і соціального партнерства, забезпечення самооб'єднання територіальних громад.

Головним підґрунтям для розробки стратегічної програми розвитку сільської територіальної громади повинен бути паспорт населених пунктів, що знаходяться в її адміністративному

подчинении. Основными составляющими паспорта являются: площадь населенного пункта, расстояние от главных транспортных путей, центров района и области, численность и состав населения, распределение рабочей силы по отраслям, процент работающих, описание образовательных и культурных учреждений, производственных предприятий и др. Проведенные исследования показали необходимость отображать в паспорте сельского населенного пункта наиболее важные исторические сведения, особенности местности и наличие территорий со специальным статусом (природоохранные зоны и т.д.). Кроме того, особое внимание должно быть уделено отображению динамики эко-

логических показателей, характеризующих территориальную общину.

Выводы. Развитие сельских территорий, решение социальных проблем сельского населения является одним из основных условий бесконфликтного, демократического развития общества, его экономического и социального благополучия. Поэтому решение этих вопросов должно стать одним из приоритетных направлений государственной политики, направленной на устранение негативных факторов и тенденций социально-экономического развития сельских территорий, улучшение качества сельской жизни и создание фундаментальных основ для повышения престижности проживания в сельской местности.

Список литературы:

1. Балабанов Г.В. Трансформация структуры сельскохозяйственного производства Украины: региональный аспект / Г.В. Балабанов, А.Н. Кобзев, Г.В. Семенченко. – М.: ИАРР, 2000. – 32 с.
2. Ван Атта Д.А. Украинское село на рубеже веков: социологический и антропологический срез / Д. Ван Атта, О. Гончарук, Л. Перротта. – М.: Сокровища, 2001. – 164 с.
3. Государственная региональная политика Украины: особенности и стратегические приоритеты: монография [под ред. О.С. Варналия]. – М.: НИСИ, 2007. – 820 с.
4. Юрчишин В.В. Развитие разноточности на селе: особенности, проблемы / В.В. Юрчишин, Л.Н. Шевченко, В.Х. Брус и др. [под ред. В.В. Юрчишина]. – М., 2007. – 446 с.
5. Саблук П.Т. Эффективность сельскохозяйственного производства в личных хозяйствах граждан (по материалам обследования) / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк, Ю.В. Лузан. – М.: Институт аграрной экономики. – 2001. – 337 с.
6. Тарасенко В.И. Проблема социальной идентификации украинского общества: социотехнологическая парадигма. / В.И. Тарасенко, А.А. Иваненко. – К.: ИС НАНУ, 2004. – 570 с.
7. Татаревский М.С. Уровень жизни сельского населения: оценка и направления улучшения: монография / М.С. Татаревский. – Одесса, 2007. – 298 с.
8. Топчиев А.Г. Общественно-географические исследования. Методология, методы, методики: Учеб. пособ. / А.Г. Топчиев. – Одесса: Астропринт, 2005. – 632 с.
9. Украина: Стратегические приоритеты. Аналитические оценки. – 2006: монография / [под ред. А.С. Власюк]. – М.: НИСИ, 2006. – 576 с.

Жерибор Л.Л.

Житомирський національний агроекологічний університет

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Анотація

Метою статті є дослідження основних принципів формування механізму соціально-економічного розвитку сільських територій. У статті розглядається необхідність розробки та реалізації Комплексної програми соціально-економічного розвитку сільської територіальної громади на засадах науково обґрунтованого підходу, який передбачає системне вирішення соціально-економічних проблем, впровадження сучасних методів та інструментів управління розвитком села, що сприятиме незворотності процесу позитивних перетворень. На особливу увагу заслуговують запропоновані фундаментальні принципи формування механізму соціально-економічного розвитку сільських територій. Основний акцент в проведеному дослідженні зроблено на впровадженні паспорта населених пунктів, складовими якого є: площа населеного пункту, відстань від головних транспортних шляхів, центрів району та області, чисельність і статеві-віковий склад населення, розподіл робочої сили за галузями економіки, відсоток працюючих, опис освітніх та культурних установ, виробничих підприємств тощо.

Ключові слова: аграрний сектор, національна економіка, сільські території, Комплексна програма, рівень зайнятості, самодостатність, самоуправління, соціальне партнерство, паспорт.

Zheribor L.L.

Zhytomyr National Agroecological University

BASIC PRINCIPLES OF FORMATION MECHANISM OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL AREAS

Summary

In the article the necessity of development and realization of the Complex program of socio-economic development of rural territorial community is examined on the basis of scientifically reasonable approach supposing the system decision of socio-economic problems, introductions of modern methods and management instruments by development of village, to assist irreversibility of process of positive changes. The special attention is deserved by the offered fundamental principles of mechanism of socio-economic development of rural territories. A basic accent in undertaken a study is done on introduction of passport of settlements, the constituents of that it is been, : area of settlement, distance from main transport ways, centers of district and area, quantity and age-related structure of population, distribution of labor on industries of economy, percent of working, description of educational and cultural establishments, productive enterprises and etc.

Keywords: agrarian sector, national economy, rural territories, Complex program, level of employment, all-sufficiency, self-government, social partnership, passport.

УДК 330.1

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Заровна К.М.

Київський національний торговельно-економічний університет

Досліджено управління економічною стійкістю підприємства та виділено концептуальні принципи його здійснення. Розглянуто доцільність виокремлення саме таких принципів, доведено їх необхідність. Розкрито взаємозв'язок між принципами управління економічною стійкістю підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, принципи управління, система, підприємство.

Постановка проблеми. На сьогодні більшість організацій стикаються з необхідністю змін в управлінні в умовах ускладнення характеру господарчої діяльності. До того ж, чим вищий рівень складності організації, тим ретельніше потрібно розробляти механізм управління нею, та, насамперед повинні бути визначені принципи такого управління.

Управління економічною стійкістю – один з найважливіших факторів функціонування і розвитку підприємств в умовах розвитку ринкової економіки. Необхідність дослідження цього напрямку безперервно зростає відповідно до об'єктивних вимог постійно зростаючого попиту та реалізації продукції, ускладнення господарських зв'язків, умов мінливого зовнішнього середовища. Комплексний підхід до визначення принципів є фундаментом до створення механізму управління економічною стійкістю підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні, питанням вивчення сутності поняття економічної стійкості присвячується досить багато праць вітчизняних вчених, а саме: такі як Фещур Р.В., Баранівська Х.С., Сергеева О.В., Поверляк Т.І. та ін., багато в чому їх погляди співпадають, в дечому різняться, адже для України дана проблематика є досить новою. Та для виділення саме принципів управління економічною стійкістю слід звернутись до науковців що займаються проблематикою теорії систем, теорії організації, теорії саморегуляції. Такими дослідженнями займаються Сфимов В.В., Туманова А.Н., Гришанов Г.М., Павлов О.В. та ін. Ми поділяємо даний інтерес до таких досліджень та хочемо екстраполювати здобуті результати.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Основні проблеми в управлінні економічною стійкістю підприємством викликані тим, що на сьогодні не досягнуто єдиної думки щодо її сутності та не визначено концептуальних засад в її управлінні, якими, на наш погляд, першочергово є принципи. Дійсно, багато якісних досліджень було здійснено щодо виникнення поняття економічної стійкості, її видів, надання характеристик та, одразу, механізму, щабель виділення конкретних принципів було упущено. Принципи управління економічною стійкістю є «скелетом» на якому будується, шар за шаром, механізм такого управління, тому важливість їх виділення та виокремлення важко переоцінити.

Мета статті. Основною метою даної статті є визначення основних принципів, що мають бути забезпеченні при здійсненні управління економічною стійкістю підприємства та дослідження їх взаємозв'язку та взаємозалежності.

Говорячи про управління підприємством, слід зазначити, що його потрібно сприймати як складну відкриту систему. Згідно з основними положеннями теорії систем будь-який об'єкт, явище чи процес (включаючи підприємство) можна розглядати як систему. Під системою розуміють сукупність взаємозв'язаних в одне ціле елементів. Елемент системи – це частина цілого, яка в процесі аналізу не підлягає поділу на складові.

Система має часову сутність, певний склад елементів, (її склад може бути визначений у кожний даний момент), а також свої межі та внутрішнє та навколишнє середовище.